

РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ВІД ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ У СУЧASNІЙ НАУЦІ

Прокудін О.С., здобувач
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
заступник начальника
ГУНП в Херсонській області

У статті проаналізовано сучасні наукові тенденції щодо визначення внутрішньої безпеки держави. Висвітлено проблемні аспекти співвідношення понять «національна безпека» та «внутрішня безпека».

Ключові слова: внутрішня безпека, національна безпека, правоохоронні органи, протиправні посягання.

В статье проанализированы современные научные тенденции в определении внутренней безопасности государства. Освещены проблемные аспекты соотношения понятий «национальная безопасность» и «внутренняя безопасность».

Ключевые слова: внутренняя безопасность, национальная безопасность, правоохранительные органы, противоправные посягательства.

Prokudin A.S. UNDERSTANDING OF THE INTERNAL SECURITY OF UKRAINE FROM ILLEGAL ENCROACHMENTS CONCEPT IN MODERN SCIENCE

The article analyzes the current scientific trends in the definition of the internal security of the state. When covering the problematic aspects of the relationship between the concepts of "national security" and "internal security".

Key words: internal security, national security, law enforcement, illegal encroachment.

Створення ефективної системи забезпечення внутрішньої безпеки України, модернізація її військової політики відповідно до вимог часу є складовою частиною державотворчих процесів в Україні. Існування України як суверенної та стабільної держави, її прогресивний розвиток, самозбереження й безпека неможливі без розроблення та впровадження цілеспрямованої системи політики захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Усе це зумовлює актуальність проблеми внутрішньої безпеки України.

Більшість наукових досліджень останніх років, як вітчизняних, так і закордонних, стосуються питань національної безпеки держави. До вчених, які розробляли цю тематику, належать В.Т. Білоус, О.В. Возженіков, В.О. Косевцов, М.Д. Матрусов, Н.Р. Нижник, М.І. Панов, Г.П. Ситник, С.В. Степашин, В.П. Тихий, Т.Е. Шуберт та ін. Утім, їхні роботи здебільшого присвячено забезпечення національної безпеки, майже не приділено уваги розкриттю внутрішньої безпеки окремо взятої держави. З огляду на наявну нішу у сфері наукових пошуків із зазначеного напряму й обрано тему статті.

Метою написання статті є висвітлення проблеми розуміння поняття внутрішньої безпеки України від протиправних посягань у сучасній науці.

Проведений аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених та відповідних законодавчих актів дає підстави зробити висновок, що в терміни «безпека», «державна безпека», «національна безпека», «супільна безпека» вкла-

дають і поняття «внутрішня безпека» як невід'ємна складова частина їхнього змісту [1].

Це і спонукає окремо дослідити поняття «внутрішня безпека», визначити його зміст, а також взаємозв'язок із національною безпекою в умовах сучасного українського суспільства.

Насамперед звернемося до ст. 1 закону України від 19 червня 2003 р. «Про основи національної безпеки України», де дається визначення терміна «національна безпека»: це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадяніна, суспільства і держави, за якої забезпечуються стабільний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних мо-

нополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології та навколошнього природного середовища та інших сферах державного управління в разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2].

Безпека – це стан, коли кому-, чому-небудь ніщо й ніхто не загрожує; водночас це й діяльність людей, суспільства, держави, світової спільноти народів щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення та відвернення загроз, здатної втратити їх, знищити матеріальні та духовні цінності, перешкодити їх прогресивному розвитку [3]. Наявність безпеки є необхідною умовою та одним з основних мотивів життєздатності людини, суспільства, держави та світової спільноти.

З огляду на вищезазначене законодавче визначення національної безпеки можемо стверджувати, що внутрішня безпека є складовою частиною цього поняття. Нація – це не минуща цінність, а модерна форма самоорганізації суспільства, завдяки якій універсальні права людини різноманітних етнічних, культурних меншин та економічних спільнот набувають конкретного змістового наповнення. Об'єднуючи етнічну своєрідність та економічну універсальність суспільного життя, нація не дає змоги першій перетворитися на архаїчну спільноту фундаменталістського або расово-нацистського типу, а другій – на комунізм або космополітичний націоналізм, що нівелює будь-яку культурну самобутність [1].

Як слушно вказують Н. Нижник, Г. Ситник, В. Білоус, національну безпеку з позицій внутрішніх властивостей можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, різnorідних за функціональними сферами національної безпеки, коли об'єкт характеризується тільки за якістю, або однорідних, коли об'єкту дають і кількісну характеристику [4, с. 21]. У зв'язку із цим і виокремлюють певні види безпеки «політична безпека», «економічна безпека», «громадська безпека», «екологічна безпека», «військова безпека», «технологічна безпека», «інформаційна безпека», «кримінологічна безпека» тощо, які є тісно взаємозалежними, оскільки існують у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Узагальнюючи наведене, зазначимо, що безпека – це стан суспільних відносин, за якого розвиваються здібності та реалізуються соціально значущі потреби й інтереси людини й громадянина, захищені від внутрішніх і зовнішніх загроз його конституційні права та свободи, забезпечуються матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності суспільства, державний суверенітет і територіальна цілісність, функціонування конституційного устрою держави [1].

На цих моментах концентрують увагу й деякі російські вчені. Зокрема, В.О. Косевцов

пише, що національна безпека – це стан захищеності та сутність реалізації інтересів людини, суспільства й держави в різних сферах їхньої життєдіяльності в умовах впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [5, с. 6].

Проаналізувавши ці положення, можна констатувати, що національна безпека можлива за умови гарантій як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки. Як відзначають В.П. Тихий і М.І. Панов, суспільна безпека характеризується відчуттям захищеності інтересів, охоронюваних правом, почуттям безпеки щодо загроз, у тому числі злочинних посягань, а також відсутністю страху перед ними [6, с. 13]. Поряд із цим О.М. Костенко зазначає, що безпека людини в суспільстві – це стан захищеності усього того, що є необхідним для її нормального, тобто узгодженого із законами соціальної природи, життя від будь-якої сваволі з боку інших людей. Найбільшу небезпеку для людини становить такий вияв сваволі, як злочинність [7, с. 177]. Такої ж позиції дотримуються й учені США Дж. Найт і Р. Ільман [8, с. 4–5]. Узагальнюючи це, треба сказати, що системна протидія злочинності є ключовою умовою забезпечення внутрішньої безпеки людини, суспільства й держави.

Щодо історії поняття «внутрішня безпека», то вперше в американській історії з'явився і став офіційно використовуватися термін «внутрішня безпека» – узгоджені національні зусилля щодо запобігання терористичним діям на території США, щодо зниження уразливості Америки від тероризму, щодо мінімізації збитків і ліквідації наслідків можливих терактів [8].

З огляду на вищезазначене можна сказати, що внутрішня безпека суспільства – це родове поняття, яке виокремлюється із загального поняття «національна безпека». Воно деталізує ті суспільні явища та процеси, які здійснюються всередині держави, на які націлені дестабілізуючі фактори, від кого б вони не виходили. Внутрішня безпека суспільства залежить від розвиненості та єдності суспільних і державних інститутів, законодавства, розвитку самосвідомості, можливості правовими методами захищати права та свободи всіх верств населення, протидіяти антисоціальним і антидемократичним проявам, від кого вони б не надходили.

Найбільшу загрозу державній стабільності та безпеці несуть внутрішньодержавні збройні конфлікти, тому одним із головних завдань керівництва будь-якої країни є створення системи забезпечення внутрішньої безпеки, тобто «механізму захисту» держави від внутрішніх конфліктів [9].

У цьому аспекті варто наголосити, що феномен внутрішньої безпеки для України полягає в стабільності суспільства, яка ґрунтуються на демократичному розвитку держави. Дестабілізуючими чинниками цього стану

нині є політичні (відсутність політичної еліти), економічні (зубожіння населення), інформаційні (маніпулювання свідомістю людей), національні (втрата пасіонарності титульним етносом), екологічні (наслідки Чорнобильської катастрофи), релігійні (міжконфесійні конфлікти), кримінальні (високий рівень злочинності та корупції) чинники. Нація тоді знаходиться в небезпеці, коли їй потрібно принести в жертву свої національні інтереси – об'єктивні потреби матеріального та духовного існування як внутрішньо цілісного та самобутнього соціального утворення.

Реальний стан внутрішньої безпеки суспільства визначається наявними або потенційними загрозами, які обов'язково пов'язуються як із сучасною оцінкою характеру цих загроз, так і з прогнозованою, як внутрішнього, так і зовнішнього порядку. Але утопічно створювати раціональні протидії загрозам на всі випадки життя, їх неможливо закріпити в юридичних актах. Законодавець не може точно знати майбутнє. Законодавство можна побудувати тільки на встановлених закономірностях і, звісно, тільки якісь частині причин і наслідків загроз і небезпек. Тому право здатне конструювати лише загальні принципи – сталість виявлення, пізнання та подолання загроз.

Національний інтерес України в стабілізації військово-політичної ситуації в Центральній Європі та недопущенні збройних конфліктів зіштовхувався з небезпекою таких загроз (тут і надалі загрози подаються за рівнем їхньої небезпеки), як створення та існування незаконних воєнізованих формувань, загострення міжетнічних і міжконфесійних суперечностей, наявність іноземних військових формувань на території України, висування територіальних претензій до України, заяви та акції, що дискредитують внутрішню та зовнішню політику України, активізація сепаратистських сил та підтримка їх ззовні. Значну небезпеку становили такі загрози, як нестабільність військово-політичної обстановки довкола України та в деяких країнах Центральної Європи, зацікавленість у встановленні контролю за стратегічними об'єктами, сировинними ресурсами та комунікаціями України, прагнення до домінування в регіоні певних держав, втру-

чання у внутрішні справи України, войовничесть політичного керівництва сусідніх країн.

Підбиваючи підсумок щодо розуміння поняття внутрішньої безпеки України від противправних посягань у сучасній науці, можемо зазначити, що в законодавстві відсутнє визначення внутрішньої безпеки. Натомість закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. містить визначення терміну «національна безпека», яке є базисом для визначення поняття внутрішньої безпеки. Такі погляди в наукових колах як в Україні, так і за кордоном поділяє значна кількість науковців. Узагальнюючи ці тенденції, можемо визначити, що внутрішня безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз всередині країни у всіх державно важливих сферах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нікітін Ю.В. Кримінологія внутрішньої безпеки суспільства: невід'ємна складова національної безпеки України / Ю.В. Нікітін // Юридична наука. – 2014. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_11.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
3. Словник найбільш уживаних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/17280924/politologiya/slovnik_terminiv_politologiya.
4. Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденція розвитку) : [навч. посібник] / Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник, В.Т. Білоус ; за заг. ред. П.В. Мельника, Н.Р. Нижник. – К. ; Ірпінь : Преса України, 2000. – 304 с.
5. Косевцов В.О. Національна безпека України: теорія, реалізація, прогноз / В.О. Косевцов – К. : Сатсанга, 2000. – 80 с.
6. Панов М.І. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) / М.І. Панов, В.П. Тихий // Вісник Академії правових наук. – 2000. – № 3 (22). – С. 10–16.
7. Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу : [моноографія] / О.М. Костенко. – К. : Аттика, 2008. – 352 с.
8. Жангисина Г.Д. Правовое обеспечение внутренней безопасности государства: опыт США / Г.Д. Жангисина, С.А. Бегимбаев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NBG_2015/Pravo/13_191942.doc.htm.
9. Внутренняя безопасность государства: понятия и принципы зарубежной школы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://milresource.ru/VV-Chapter-1.html>.